

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού

Διεύθυνση Β – Εκσυγχρονισμός της Εκπαίδευσης ΙΙ: Εκπαιδευτική πολιτική και πρόγραμμα, Καινοτομία, EIT και MSCA

Ενότητα Β.2 – Σχολεία και εκπαιδευτικοί, πολυγλωσσία

Υπεύθυνοι επικοινωνίας: Annalisa Cannoni, Petra Goran

Διεύθυνση ηλ. ταχυδρομείου: EAC-UNITE-B2@ec.europa.eu

Ευρωπαϊκή Επιτροπή
B-1049 Brussels

Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2020

Εκπαιδευτική πολιτική για τα σχολεία

**Μία ολιστική προσέγγιση
του σχολείου
για την αντιμετώπιση
της πρόωρης εγκατάλειψης
του σχολείου**

ΓΔ Εκπαίδευσης και Πολιτισμού

Ευχαριστίες:

Το παρόν έγγραφο παρουσιάζει τα πορίσματα Ομάδας Εργασίας επί της Εκπαιδευτικής Πολιτικής για τα Σχολεία (2014-15), στο πλαίσιο του προγράμματος ΕΚ 2020 της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετικά με το θέμα προτεραιότητας «πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου». Αντικατοπτρίζει τα αποτελέσματα του κοινού έργου των εκπροσώπων των εθνικών κυβερνήσεων από 30 χώρες της ΕΕ και συνεργαζόμενες ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και των οργανισμών των Ευρωπαίων κοινωνικών εταίρων. Η Επιτροπή θα ήθελε να ευχαριστήσει όλους όσους συνέβαλαν σε αυτό το έργο και να εκφράσει τις θερμές ευχαριστίες της στα μέλη της Συντακτικής Επιτροπής, τον Paulo André, τον Mario Cardona, την Anna Imre, τον Chris Kelly, τον Daniel Taubman, τον Charles Dolan καθώς και τη σύμβουλο της Επιτροπής, Ilona Murphy, για την ιδιαίτερη συμβολή τους στο έργο.

Επίσης, η Επιτροπή θα ήθελε να ευχαριστήσει όλους τους εμπειρογνώμονες που σχολίασαν το έγγραφο και προσέφεραν τις πολύτιμες γνώσεις στους για το έργο της Ομάδας Εργασίας και, συγκεκριμένα, τον Δρα Alessio D'Angelo, τον Καθ. Paul Downes, τον Καθ. Alan Dyson, τον Δρα Boris Jokić, την Καθ. Δρα Erna Nairz-Wirth, την Catherine Pérotin, τον Δρα Ward Nouwen, την Καθ. Teresa Sordé Martí, καθώς και τα δίκτυα πολιτικής SIRIUS, EPNoSL και ELGPN της ΕΕ. .

***Η Άμεση Ευρώπη είναι μια υπηρεσία που σας βοηθά να βρείτε
απαντήσεις
στα ερωτήματά σας σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση.***

**Αριθμός δωρεάν τηλεφωνικής κλήσης*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Οι πληροφορίες παρέχονται δωρεάν, όπως και οι περισσότερες κλήσεις γενικά (ενδέχεται όμως οι κλήσεις που πραγματοποιούνται μέσω κάποιων τηλεπικοινωνιακών φορέων ή από τηλεφωνικούς θαλάμους ή ξενοδοχεία να χρεώνονται).

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση διατίθενται στο Διαδίκτυο (<http://europa.eu>).

© Ευρωπαϊκή Ένωση, 2015
Επιτρέπεται η αναπαραγωγή με αναφορά της πηγής.

ΜΙΑ ΟΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΩΡΗΣ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Βασικές θέσεις

Το σχολείο αποτελεί κύριο συντελεστή για την αντιμετώπιση της πρόωρης σχολικής διαρροής, αλλά δεν μπορεί να λειτουργήσει μεμονωμένα, καθώς υπάρχουν εξωτερικοί παράγοντες που επηρεάζουν το επίπεδο εμπλοκής και επιτυχίας του μαθητή. Ως εκ τούτου, απαιτείται μία «ολιστική προσέγγιση του σχολείου» για το φαινόμενο της πρόωρης εγκατάλειψης (σχολικής διαρροής). Στο πλαίσιο αυτής της προσέγγισης, ολόκληρη η σχολική κοινότητα (οι διευθυντές σχολείων, το διδακτικό και το υπόλοιπο προσωπικό του σχολείου, οι μαθητές, οι γονείς και η οικογένεια γενικότερα) συμμετέχει σε συνεκτικές, συλλογικές και συνεργατικές δράσεις, σε στενή συνεργασία με ενδιαφερόμενα μέρη εκτός σχολείου και την ευρύτερη κοινότητα.

Η ολιστική προσέγγιση του σχολείου επιτρέπει στα σχολεία να ανταποκρίνονται επαρκώς στις νέες και σύνθετες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα σχολεία, οι οποίες συνδέονται με την αυξανόμενη πολυμορφία στην κοινωνία.

Η αποτελεσματική ηγεσία και διαχείριση διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο. Είναι απαραίτητο να προωθούν τη θετική σχολική κουλτούρα, την ομαδική εργασία και τις συνεργατικές πρακτικές εντός της σχολικής κοινότητας. Επίσης, απαιτείται το διδακτικό προσωπικό και τα στελέχη της διοίκησης και της εκπαιδευτικής εποπτείας να δράσουν από κοινού, για να διασφαλίσουν την εκπαιδευτική επιτυχία και την πρόληψη της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου.

Οι διαδικασίες ανάπτυξης και βελτίωσης του σχολείου θα πρέπει να περιλαμβάνουν στόχους για την αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Θα πρέπει, επίσης, να εμπλέκουν ολόκληρη τη σχολική κοινότητα, τα ενδιαφερόμενα μέρη, τις ομάδες επαγγελματιών διαφόρων ειδικοτήτων, τους τοπικούς φορείς, τους γονείς και τις οικογένειες.

Χρειάζεται να υπάρχει η δέσμευση για επένδυση στη συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη των διευθυντών των σχολείων, των εκπαιδευτικών και του υπόλοιπου προσωπικού των σχολείων, εστιάζοντας στην ενημέρωση για τις διαδικασίες πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, καθώς και στις ικανότητες και τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών μειονεκτημάτων και της αδιαφορίας των μαθητών για την εκπαιδευτική διαδικασία.

Η διασφάλιση ότι κάθε παιδί και νέος έχει ίσες ευκαιρίες για πρόσβαση, συμμετοχή και όφελος από εκπαίδευση υψηλής ποιότητας και χωρίς αποκλεισμούς είναι απολύτως απαραίτητη. Το ελκυστικό και συναφές αναλυτικό πρόγραμμα, σε συνδυασμό με το εμπνευσμένο και αφοσιωμένο προσωπικό, είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος, για να αποτρέπεται η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Όλοι οι μαθητές και οι ποικίλες ανάγκες τους πρέπει να βρίσκονται στο επίκεντρο της εκπαίδευσης. Πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία μάθησής τους και να πλαισιώνονται από την κατάλληλη υποστήριξη και υπηρεσίες. Το σχολείο πρέπει να προσφέρει ένα προστατευτικό, ενθαρρυντικό

και ευνοϊκό περιβάλλον μάθησης και να θέτει υψηλές προσδοκίες για όλους τους μαθητές, προκειμένου να αξιοποιούν τις δυνατότητές τους στο μέγιστο δυνατό βαθμό.

Η εκπαίδευση είναι κοινή ευθύνη των γονέων και του σχολείου - θα πρέπει να βασίζεται σε σχέση αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ τους.

ΜΙΑ ΟΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΡΗΣ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Εισαγωγή

Η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου (ΠΕΣ)¹ αποτελεί πρώτιστο μέλημα για τα άτομα, την κοινωνία και την οικονομία. Οι δεξιότητες και οι ικανότητες που αποκτώνται στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση θεωρούνται ως τα ελάχιστα προσόντα για επιτυχημένη είσοδο στην αγορά εργασίας και ως η βάση για περαιτέρω ευκαιρίες μάθησης και κατάρτισης. Αυτές οι δεξιότητες και οι ικανότητες συμβάλλουν στην προετοιμασία των νέων για τη ζωή, αναπτύσσοντας το ατομικό δυναμικό τους, έτσι ώστε να γίνουν ολοκληρωμένοι και ενεργοί πολίτες. Εντούτοις, το 11,1% των νέων από 18 έως 24 ετών έχει εγκαταλείψει το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης, χωρίς να έχει ολοκληρώσει ένα πρόγραμμα ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το 2014². Οι αλλοδαποί μαθητές έχουν, κατά μέσο όρο, διπλάσιες πιθανότητες να εγκαταλείψουν πρόωρα το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης σε σύγκριση με τους ημεδαπούς³. Περίπου το 60% αυτών των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, είναι είτε άνεργοι είτε μη ενεργοί και αντιμετωπίζουν μακροπρόθεσμη κοινωνική και οικονομική μειονεξία. Έχει τεκμηριωθεί επαρκώς ότι η πρόωρη εγκατάλειψη της εκπαίδευσης και της κατάρτισης οδηγεί σε μειωμένες ευκαιρίες απασχόλησης και αυξημένη πιθανότητα ανεργίας, φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού⁴.

¹ Οι όροι «πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου (ΠΕΣ)» και «πρόωρη εγκατάλειψη της εκπαίδευσης και της κατάρτισης (ΠΕΕΚ)» χρησιμοποιούνται εναλλάξ σε αυτό το έγγραφο. Και οι δύο αναφέρονται σε έναν κοινό ορισμό για τους μαθητές που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, όπως και τα άτομα ηλικίας από 18 έως 24 ετών που έχουν ολοκληρώσει το πολύ την κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ISCED 0, 1, 2 or 3c short) και δεν συμμετέχουν πλέον στην τυπική ή τη μη-τυπική εκπαίδευση και κατάρτιση.

² Όλα τα στοιχεία προέρχονται από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΕ για το 2014.

³ Τα στοιχεία για τα άτομα που έχουν γεννηθεί στο εξωτερικό πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή, διότι δεν είναι διαθέσιμα για όλα τα κράτη μέλη, αλλά μόνο για μερικά από αυτά. Επίσης, τα μεγέθη των δειγμάτων που χρησιμοποιούνται είναι συνήθως πολύ μικρά, για να είναι απολύτως αξιόπιστα (βλ. Έκθεση Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης και της Κατάρτισης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2015, αναμένεται http://ec.europa.eu/education/tools/et-monitor_el.htm).

⁴ Για παράδειγμα, ανατρέξτε στην Έκθεση για την Ισότητα και την Ποιότητα στην Εκπαίδευση του ΟΟΣΑ (2012) (OECD Equity and Quality in Education) (<http://www.oecd.org/education/school/50293148.pdf>) ή στο Έγγραφο εργασίας του προσωπικού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου» (2011) – συνοδευτικό έγγραφο της Πρότασης για Σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με τις

Η συνθετότητα και η πολυπλοκότητα της πρόωρης εγκατάλειψης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης είναι ευρέως αναγνωρισμένη και απαιτεί μία εξίσου πολυδιάστατη προσέγγιση, για να αντιμετωπιστούν επαρκώς οι ποικίλες αιτίες του φαινομένου. Πολλά από τα αίτια αυτά συνδέονται με τις επιδράσεις ευρύτερων κοινωνικών παραγόντων εκτός του εκπαιδευτικού συστήματος. Η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου είναι, κατά κανόνα, **αποτέλεσμα του συνδυασμού προσωπικών, κοινωνικών, οικονομικών, εκπαιδευτικών και οικογενειακών παραγόντων**, οι οποίοι είναι απόλυτα συνυφασμένοι μεταξύ τους και οδηγούν σε **αθροιστική μειονεξία**. Σε πολλές περιπτώσεις η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου είναι το αποτέλεσμα μίας διαδικασίας σταδιακής αποστασιοποίησης από την εκπαίδευση, σε συνδυασμό με χαμηλές μαθησιακές επιδόσεις, η οποία ενδέχεται να ξεκινά ήδη από τα πρώτα έτη εκπαίδευσης. Οι έρευνες δείχνουν ότι η κοινωνικο-οικονομική θέση και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων συγκαταλέγονται μεταξύ των πιο καθοριστικών παραγόντων για πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου.

Επιπλέον, ορισμένα **χαρακτηριστικά των συστημάτων μας εκπαίδευσης και κατάρτισης** ενδέχεται να μεγεθύνουν τη μειονεξία στην εκπαίδευση, να δημιουργούν πρόσθετα εμπόδια για τους μαθητές που αντιμετωπίζουν δυσκολίες, και να παρεμποδίζουν την εκπαιδευτική τους πορεία. Η έρευνα δείχνει ότι τα συστήματα που έχουν ως χαρακτηριστικά τους την επανάληψη της τάξης, τον πρώιμο διαχωρισμό σε τμήματα (υψηλής, μέτριας και χαμηλής) επίδοσης⁵, την ανεπαρκή υποστήριξη των μαθητών, την έλλειψη ποιοτικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΕΕΚ) και την περιορισμένη παροχή προσχολικής εκπαίδευσης και μέριμνας, αντιμετωπίζουν εντονότερες κοινωνικές ανισότητες στις εκπαιδευτικές επιδόσεις και τα επιτεύγματα. **Σε επίπεδο σχολείου**, οι πρακτικές στο σχολείο και στη σχολική τάξη, η στάση των εκπαιδευτικών και το στυλ διδασκαλίας επηρεάζουν, επίσης, τα κίνητρα και τη δέσμευση των παιδιών και των νέων στην εκπαίδευση: το δυσμενές κλίμα στο σχολείο, η έλλειψη μαθητοκεντρικότητας, η ανεπαρκής συνειδητοποίηση της εκπαιδευτικής μειονεξίας, η βία και ο εκφοβισμός, οι δυσμενείς σχέσεις εκπαιδευτικών-μαθητών και οι μέθοδοι διδασκαλίας και τα αναλυτικά προγράμματα που θεωρούνται μη συναφή, είναι μερικοί από τους παράγοντες που μπορούν να συμβάλλουν στην απόφαση για πρόωρη εγκατάλειψη της εκπαίδευσης⁶.

Μέτρα πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ανάγκη για μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου υπογραμμίζεται στη στρατηγική για την Ευρώπη του 2020⁷. Ένας από τους πέντε κύριους στόχους της είναι να μειωθεί το ποσοστό της ΠΕΣ σε λιγότερο από 10% έως το 2020. Το 2011 το Συμβούλιο υιοθέτησε τη Σύσταση σχετικά με τις πολιτικές για τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου⁸. Καλεί τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν **στρατηγικές τεκμηριωμένες και ολοκληρωμένες**, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη όλα

πολιτικές που στοχεύουν στη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011SC0096&from=EN>).

⁵ Ο όρος αναφέρεται σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι μαθητές και οι οικογένειές τους καλούνται να επιλέξουν υποχρεωτικά, από πολύ νωρίς, ανάμεσα σε διαφορετικές εκπαιδευτικές πορείες.

⁶ Για μια πρόσφατη επισκόπηση των αιτιών της ΠΕΣ, ανατρέξτε στη μελέτη «Tackling early leaving from education and training in Europe – Strategies, policies and measures» (Αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στην Ευρώπη – Στρατηγικές, πολιτικές και μέτρα), του δικτύου Eurydice και του Cedefop (2014), http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/175en.pdf

τα επίπεδα εκπαίδευσης και κατάρτισης και περιλαμβάνουν τον σωστό συνδυασμό μέτρων πρόληψης, παρέμβασης και αντιστάθμισης. Προκειμένου να υποστηριχθεί η εφαρμογή της Σύστασης, ξεκίνησε η συνεργασία των ευρωπαϊκών χωρών σε επίπεδο πολιτικής, μέσω μίας Θεματικής Ομάδας Εργασίας για την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου⁹.

Με βάση τα αποτελέσματα αυτής της ομάδας, το 2014 συστάθηκε μία νέα Ομάδα Εργασίας επί της Εκπαιδευτικής Πολιτικής για τα Σχολεία για την Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2020, η οποία απαρτίζεται από υπεύθυνους διαμόρφωσης πολιτικής από όλα σχεδόν τα κράτη μέλη της ΕΕ, τη Νορβηγία, τη Σερβία και την Τουρκία, καθώς και από εκπροσώπους των Ευρωπαίων κοινωνικών εταίρων. Επιβεβαιώνοντας για άλλη μια φορά την ανάγκη για ένα ολοκληρωμένο και μακροπρόθεσμο πλαίσιο πολιτικής στο οποίο να διατυπώνονται με συνέπεια οι προληπτικές, παρεμβατικές και αντισταθμιστικές ενέργειες, η Ομάδα Εργασίας για την Εκπαιδευτική Πολιτική για τα Σχολεία έχει επικεντρωθεί στην **πρόληψη και την έγκαιρη παρέμβαση για την αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου σε σχολικό και τοπικό επίπεδο**. Μέσα από τη μάθηση μεταξύ συναδέλφων, την ανάλυση των μελετών περιπτώσεων, τη χαρτογράφηση (των διαδικασιών διαχείρισης του σχολείου και των πρακτικών υποστήριξης των μαθητών), τα στοιχεία από διεθνείς έρευνες, τον διάλογο με ειδικούς και τα εργαστήρια αναλυτικής μελέτης ανά χώρα, η Ομάδα Εργασίας έχει διερευνήσει πώς μπορούν να εφαρμοστούν πιο **ολιστικές και συνεργατικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου**. Μέσω της ανάπτυξης του ειδικού διαδικτυακού εργαλείου «Ευρωπαϊκή Εργαλειοθήκη για τα Σχολεία με στόχο τη συμπεριληπτική εκπαίδευση και την πρόληψη της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου» («European Toolkit for Schools for inclusive education and early school leaving prevention») ¹⁰, η Ομάδα Εργασίας έχει επιδιώξει να παρέχει απτή υποστήριξη στα σχολεία, με στόχο να αποτρέπει την εγκατάλειψη του σχολείου, να αντιδρά με ταχύτητα και κατάλληλο τρόπο στα πρώτα σημάδια της αποδέσμευσης και να διασφαλίζει ότι κάθε μαθητής μπορεί να επιτύχει.

Πρόσφατα, η Προεδρία του Λουξεμβούργου στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έθεσε την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου ως ζήτημα ύψιστης προτεραιότητας, προσδίδοντας νέα δυναμική στη συζήτηση σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα. Το Συμπόσιο που διοργανώθηκε στο Λουξεμβούργο τον Ιούλιο του 2015, και η πρόταση για υιοθέτηση των Συμπερασμάτων του Συμβουλίου από τους υπουργούς Παιδείας τον Νοέμβριο του 2015 επιβεβαιώνουν και ενισχύουν τα συμπεράσματα που εξήχθησαν από τη συνεργασία σε επίπεδο πολιτικής για το θέμα αυτό.

Αυτό το έγγραφο συνοψίζει τα κύρια συμπεράσματα της Ομάδας Εργασίας για την Εκπαιδευτική Πολιτική για τα Σχολεία και προσδιορίζει τις **βασικές προϋποθέσεις για τις συνεργατικές προσεγγίσεις** για την αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και της εκπαιδευτικής μειονεξίας σε σχολικό και τοπικό επίπεδο. Αυτό το

⁷ Ευρώπη 2020. Μία στρατηγική για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, COM (2010)2020. Περισσότερες πληροφορίες στη διεύθυνση: http://ec.europa.eu/europe2020/index_el.htm

⁸ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1441711487189&uri=CELEX:32011H0701\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1441711487189&uri=CELEX:32011H0701(01))

⁹ http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/index_en.htm Η Τελική Έκθεση της Θεματικής Ομάδας Εργασίας, που δημοσιεύτηκε τον Νοέμβριο του 2013, περιλαμβάνει **βασικά μηνύματα** για τους υπεύθυνους διαμόρφωσης πολιτικής, έναν **κατάλογο ελέγχου** με τις ολοκληρωμένες πολιτικές και ένα παράρτημα με παραδείγματα πρακτικής από διάφορες χώρες της ΕΕ: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/index_en.htm

¹⁰ Το «European Toolkit for Schools» (Ευρωπαϊκή Εργαλειοθήκη για τα Σχολεία) θα είναι διαθέσιμο στην πύλη School Education Gateway (<http://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/index.htm>). Η πιλοτική έκδοση θα είναι διαθέσιμη στο τέλος του 2015.

έγγραφο απευθύνεται σε εκπαιδευτικές αρχές σε εθνικό, περιφερειακό ή/και τοπικό επίπεδο, ως κατάλληλο και συναφές με βάση το εθνικό πλαίσιο, καθώς και στα σχολεία. Συνοδεύει και συμπληρώνει το «European Toolkit for Schools», που θα είναι διαθέσιμο προσεχώς.

Μία «Ολιστική Προσέγγιση του Σχολείου» για την αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου

Οι πολιτικές για τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου θα πρέπει να ενσωματώνονται σε ένα **συνολικό, συμπεριληπτικό και μαθητοκεντρικό εκπαιδευτικό όραμα**, όπου η εκπαίδευση υψηλής ποιότητας είναι προσιτή σε όλους. Σε ένα τέτοιο όραμα, τα σχολεία διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι όλοι οι εκπαιδευόμενοι αξιοποιούν πλήρως τις δυνατότητές τους για ανάπτυξη, ανεξάρτητα από παράγοντες προσωπικής και οικογενειακής φύσης, την κοινωνικο-οικονομική θέση και τις εμπειρίες ζωής που έχουν. Τα σχολεία πρέπει να είναι ασφαλή, φιλόξενα και προστατευτικά περιβάλλοντα μάθησης, όπου καταβάλλεται προσπάθεια για τη δέσμευση των μαθητών και όπου τα παιδιά και οι νέοι μπορούν να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν ως άτομα και μέλη της κοινότητας, να αισθάνονται ότι τους σέβονται και τους εκτιμούν και ότι αναγνωρίζονται τα συγκεκριμένα ταλέντα και οι ανάγκες τους.

Εξαιτίας της πολυδιάστατης φύσης του ζητήματος, τα σχολεία δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν μόνο τους την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και την εκπαιδευτική μειονεξία. Σε αυτό το εγχείρημα πρέπει να συνεργαστούν και να ενώσουν τις προσπάθειές τους διαφορετικά ενδιαφερόμενα μέρη και υπηρεσίες, εντός και εκτός του σχολείου. Το σχολείο είναι ο εύλογος χώρος όπου εγκαινιάζεται η συνεργασία σε επίπεδο κοινότητας. Αυτό απαιτεί μία **«ολιστική προσέγγιση του σχολείου»**.

Η «ολιστική προσέγγιση του σχολείου» είναι ένας οικολογικός τρόπος θεώρησης του σχολείου. Το σχολείο εκλαμβάνεται ως ένα πολυδιάστατο και αλληλεπιδραστικό σύστημα, που μπορεί να μαθαίνει και να αλλάζει, ένας ανοικτός κόμβος μάθησης που παρέχει υποστήριξη στη γειτονιά στην οποία βρίσκεται και λαμβάνει υποστήριξη από την κοινότητα.

Η ανάπτυξη μίας «ολιστικής προσέγγισης του σχολείου» για τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου σημαίνει ότι ο στόχος εξάλειψης της εγκατάλειψης του σχολείου και της ενθάρρυνσης για την επιτυχία όλων στο σχολείο θα πρέπει να προωθείται σταθερά και συστηματικά σε όλες τις διαστάσεις της σχολικής ζωής που ενδεχομένως επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές επιδόσεις. Σύμφωνα με την «ολιστική προσέγγιση του σχολείου», **όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας** (οι διευθυντές των σχολείων, οι υποδιευθυντές, το διδακτικό και το υπόλοιπο προσωπικό, οι μαθητές, οι γονείς και οι οικογένειες) νιώθουν υπεύθυνοι και διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στην αντιμετώπιση της εκπαιδευτικής μειονεξίας και στην πρόληψη της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Ολόκληρη η σχολική κοινότητα συμμετέχει σε συνεκτικές, συλλογικές και συνεργατικές δράσεις, με βάση την πολυεπιστημονικότητα και τη διαφοροποίηση¹¹, και στοχεύει στην υποστήριξη κάθε μαθητή με τον καταλληλότερο

¹¹ Ο όρος «διαφοροποίηση» αναφέρεται στη διαδικασία προσαρμογής των διδακτικών προσεγγίσεων στις συγκεκριμένες ανάγκες ενός ατόμου ή μιας ομάδας μαθητών ή/και σε συγκεκριμένες συνθήκες. Απαιτείται οι εκπαιδευτικοί να μπορούν να επιλέγουν από ευρύ φάσμα διδακτικών τεχνικών και προσαρμογών του

τρόπο. Καλλιεργείται κουλτούρα και κλίμα μίας «ολιστικής προσέγγισης του σχολείου για την ολιστική ανάπτυξη του μαθητή», με σκοπό τη βελτίωση των εκπαιδευτικών επιδόσεων και της συμπεριφοράς των μαθητών, καθώς και την υποστήριξη της συναισθηματικής, κοινωνικής και ψυχολογικής ευημερίας τους.

Η «ολιστική προσέγγιση του σχολείου» υπονοεί επίσης μια **διατομεακή προσέγγιση** και την **πιο στενή συνεργασία με ευρύ φάσμα ενδιαφερόμενων μερών** (κοινωνικές υπηρεσίες, υπηρεσίες για νέους, με παρόχους φροντίδας εκτός δομών (outreach), ψυχολόγους, νοσηλευτές, λογοθεραπευτές, ειδικούς σε θέματα προσανατολισμού, τοπικές αρχές, ΜΚΟ, επιχειρήσεις, σωματεία, εθελοντές κ.λπ.) **και με την ευρύτερη κοινότητα** για την αντιμετώπιση ζητημάτων για τα οποία τα σχολεία δεν διαθέτουν (και δεν μπορούν να διαθέτουν) την κατάλληλη ειδημοσύνη. Η ιδέα της «ολιστικής προσέγγισης του σχολείου» επιτρέπει τη θεώρηση ολόκληρου του συστήματος των παραγόντων της εκπαιδευτικής διαδικασίας και των μεταξύ τους σχέσεων μέσα και έξω από το σχολείο, αναγνωρίζοντας ότι κάθε ενδιαφερόμενο μέρος διαδραματίζει κάποιο ρόλο στην υποστήριξη των μαθητών στο εκπαιδευτικό τους ταξίδι και στην καλλιέργεια της μαθησιακής τους εμπειρίας.

Η «ολιστική προσέγγιση του σχολείου» θα είναι ωφέλιμη για όλους τους μαθητές και όχι μόνο για όσους διατρέχουν τον κίνδυνο πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Επίσης, θα βοηθήσει τα σχολεία να επιλύσουν πολλά και σύνθετα προβλήματα, τα οποία αντιμετωπίζουν ολοένα πιο συχνά. Οι προκλήσεις που συνδέονται με την αυξανόμενη ανομοιογένεια, τις ανισότητες και τον κοινωνικό αποκλεισμό που παρατηρούνται στην κοινωνία, καθώς και με την πρόσφατη αύξηση των μεταναστευτικών ροών θέτουν νέες απαιτήσεις για τα σχολεία και επιβάλλουν συστημικούς, συνεργατικούς τρόπους αντιμετώπισης.

Η ανάπτυξη της συνεργασίας είναι χρονοβόρα και απαιτεί την αλλαγή προσέγγισης και νοοτροπίας. Απαιτεί από τα άτομα να διαθέτουν την ιδιότητα και την ικανότητα να εργάζονται σε διεπιστημονικά περιβάλλοντα μέσω καινοτόμων προσεγγίσεων. Χρειάζεται περισσότερος χρόνος και χώρος για διάλογο και συνεργασία, μεγαλύτερη συμμετοχή των μαθητών και εντονότερη ανάμειξη των γονέων και των οικογενειών.

Τα σχολεία πρέπει να είναι σε θέση να αναπτύσσουν και να εφαρμόζουν μία «ολιστική προσέγγιση του σχολείου». Θα πρέπει να παρέχεται συγκεκριμένη υποστήριξη στα σχολεία που παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης ή που βρίσκονται σε περιοχές με υψηλά επίπεδα κοινωνικο-οικονομικού αποκλεισμού. Αυτή η υποστήριξη μπορεί να περιλαμβάνει, για παράδειγμα, επιπλέον υποστήριξη σε οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους ή πρόσθετη υποστήριξη για συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη του προσωπικού, σε συνδυασμό με συνεχή παρακολούθηση. Θα πρέπει, επίσης, να υπάρχουν δομές και μηχανισμοί υποστήριξης, για να διασφαλίζεται ο διάλογος και η ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στο σχολείο, στα ενδιαφερόμενα μέρη και στις δημόσιες αρχές σε αντίστοιχο επίπεδο (ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν σε εθνική κλίμακα και τηρώντας πιστά την αρχή της επικουρικότητας), έτσι ώστε η καθημερινή πραγματικότητα στο σχολείο να γίνεται σίγουρα κατανοητή σε επίπεδο πολιτικής. Η συστηματική συμμετοχή των σχολείων στη διαμόρφωση πολιτικής θα μπορούσε να είναι χρήσιμη από την άποψη αυτή.

Οι βασικές προϋποθέσεις για την «ολιστική προσέγγιση του σχολείου» στο φαινόμενο της πρόωρης εγκατάλειψης έχουν διαμορφωθεί γύρω από πέντε

μαθήματος, έτσι ώστε να εργάζονται με διαφορετικές ομάδες μαθητών, με διαφορετικές μαθησιακές ανάγκες, στο ίδιο μάθημα, στην ίδια σχολική τάξη ή στο ίδιο περιβάλλον μάθησης.

θεματικές περιοχές, οι οποίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Κάθε θεματική αναλύεται περαιτέρω στο εργαλείο «Toolkit for Schools» («Ευρωπαϊκή Εργαλειοθήκη για τα Σχολεία») και συμπληρώνεται με πρακτικά παραδείγματα και μέτρα. Σε κάποιες περιοχές, θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο για περαιτέρω ενέργειες σε ευρωπαϊκό επίπεδο:

1. Διαχείριση του σχολείου
2. Υποστήριξη των μαθητών
3. Εκπαιδευτικοί
4. Γονείς και οικογένειες
5. Εμπλοκή των ενδιαφερόμενων μερών

1. Διοίκηση του σχολείου

Η επαρκής και αποτελεσματική ηγεσία και διοίκηση του σχολείου είναι απαραίτητες για την προαγωγή θετικής και συνεργατικής κουλτούρας και ήθους, που εμπλέκει όλους τους παράγοντες του σχολείου, και για τη δημιουργία ισχυρών δεσμών με την κοινότητα στην οποία βρίσκεται το σχολείο. Οι ακόλουθες πτυχές είναι σημαντικές:

- Μεγαλύτερη ευελιξία/αυτονομία των σχολείων: Η συνθετότητα του φαινομένου της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου απαιτεί πιο ευέλικτες και καινοτόμες προσεγγίσεις. Πρέπει να παρέχεται μεγαλύτερη ευελιξία στα σχολεία σε ό,τι αφορά τις διαδικασίες διοίκησης του σχολείου, τις διδακτικές πρακτικές και την εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος (με διευρυμένο πλαίσιο για πειραματικές προσεγγίσεις ως προς την εγκατάλειψη του σχολείου), για παράδειγμα. Η ενισχυμένη αυτονομία του σχολείου, σε συνδυασμό με τον υψηλό βαθμό απόδοσης λόγου επιτρέπει στα σχολεία να προσδιορίζουν τις καταλληλότερες λύσεις για σύνθετες περιπτώσεις και να καλύπτουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις συγκεκριμένες ανάγκες της σχολικής κοινότητας.
- Επιλογή, υποστήριξη και κατάρτιση για τους διευθυντές των σχολείων: Οι διευθυντές των σχολείων διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη και την εφαρμογή των «ολιστικών προσεγγίσεων του σχολείου», και πιο συγκεκριμένα, υιοθετώντας περισσότερο ένα στυλ επιμερισμένης ηγεσίας και δημιουργώντας χώρο και χρόνο για συνεργασία. Τα σχολεία χρειάζονται διευθυντές που είναι αφοσιωμένοι, προσανατολισμένοι στην εκπαιδευτική αξία, ικανοί και με ισχυρά κίνητρα. Χρειάζονται ηγέτες με σαφές όραμα, αίσθηση της οργάνωσης, ικανότητα να αναλαμβάνουν νέες ευθύνες, να μοιράζονται τις αρμοδιότητες και την εξουσία, να προωθούν τον διάλογο και να εμπλέκουν σε αυτόν όλους τους παράγοντες του σχολείου και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη σχετικά με ένα σύνολο κοινών στόχων και ευθυνών. Οι διευθυντές των σχολείων είναι αρμόδιοι να διευκολύνουν ένα υποστηρικτικό περιβάλλον για τους εκπαιδευτικούς, όπου ενθαρρύνεται η μάθηση μεταξύ των εκπαιδευτικών, ο χρόνος για ανατροφοδότηση, ο αναστοχασμός και η δικτύωση τόσο ενδοσχολικά, όσο και διασχολικά. Επίσης, διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στην παροχή ευκαιριών και στη διαμόρφωση περιβαλλόντων για αρχική εκπαίδευση εκπαιδευτικών (ΑΕΕ) με πρακτικό προσανατολισμό και για συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη (ΣΕΑ) τεκμηριωμένη στην έρευνα, που θα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν την εστίαση στην πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου.

Χρειάζεται να επανεξεταστεί το θέμα των ικανοτήτων και των απαιτήσεων κατάρτισης για τους διευθυντές των σχολείων. Προκειμένου να είναι αποτελεσματικοί, οι διευθυντές των σχολείων πρέπει να επιλέγονται, να προετοιμάζονται και να υποστηρίζονται κατάλληλα. Η αρχική και η συνεχιζόμενη επαγγελματική ανάπτυξη για νέους, αναγνωρισμένους και ανερχόμενους διευθυντές σχολείων θα πρέπει, συγκεκριμένα, να παρέχει ενημέρωση σχετικά με τους μηχανισμούς πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και σχετικά με τη σημασία της ηγεσίας και της συνεργασίας (όπως, μεταξύ άλλων, με τις οικογένειες και την ευρύτερη κοινότητα). Αρκετές χώρες έχουν εφαρμόσει ή εφαρμόζουν προηγμένη κατάρτιση για τους μελλοντικούς ή/και τους εν ενεργεία διευθυντές σχολείων, ενώ ορισμένες χώρες έχουν αρχίσει να αναπτύσσουν αντίστοιχα πλαίσια ικανοτήτων.

- Κατανεμημένη ηγεσία: Η εφαρμογή του μοντέλου κατανεμημένης ηγεσίας στο σχολείο, με στόχο που εστιάζει στη βελτιωμένη μάθηση, απαιτεί την ανάπτυξη μίας αναστοχαστικής πρακτικής και την κατανομή των καθηκόντων και των αρμοδιοτήτων σε όλη τη σχολική κοινότητα. Οι διευθυντές των σχολείων θα πρέπει να είναι σε θέση να ενθαρρύνουν τους εκπαιδευτικούς να αναλαμβάνουν ηγετικούς ρόλους σε συγκεκριμένους τομείς εξειδίκευσης, να αναλαμβάνουν ευθύνες και να παίρνουν πρωτοβουλίες ατομικά ή ομαδικά. Θα πρέπει να προάγουν την ομαδική εργασία, την πολυεπιστημονική και επαγγελματική συνεργασία ανάμεσα στο διδακτικό και το υπόλοιπο προσωπικό του σχολείου, άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, επαγγελματίες και υπηρεσίες. Επίσης, η υιοθέτηση του μοντέλου κατανεμημένης ηγεσίας απαιτεί την ενίσχυση της συμμετοχής των μαθητών και των οικογενειών τους στη σχολική ζωή και σε επίσημες και ανεπίσημες διαδικασίες λήψης αποφάσεων.
- Διαδικασίες συνολικής βελτίωσης του σχολείου: Η ολιστική προσέγγιση του σχολείου στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας και των προτύπων σε όλο το σχολείο. Προκειμένου αυτή η προσέγγιση να είναι αποτελεσματική, τα σχολεία πρέπει να προσδιορίζουν και να διαχειρίζονται τις ανάγκες της σχολικής κοινότητας και να συμμετέχουν σε συνεχείς, κυκλικές διαδικασίες βελτίωσης. Τα σχολεία που εφαρμόζουν ενεργά τον σχολικό προγραμματισμό και την (αυτο)αξιολόγηση εντός του σχολείου θα είναι σε καλύτερη θέση, ώστε να εξαλείψουν την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου. Προς αυτήν την κατεύθυνση, τα σχέδια ανάπτυξης του σχολείου και οι διαδικασίες αυτοαξιολόγησης θα πρέπει να περιλαμβάνουν στόχους για την αντιμετώπιση των βαθύτερων παραγόντων της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και για την προώθηση της εκπαιδευτικής επιτυχίας, λαμβάνοντας υπόψη τα εθνικά, περιφερειακά και τοπικά πρότυπα. Οι διαδικασίες συνολικής βελτίωσης του σχολείου θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από ευρύτητα αντιλήψεων και διαφάνεια. Θα πρέπει να αναπτύσσονται και να εφαρμόζονται με συμμετοχικό τρόπο από ολόκληρη τη σχολική κοινότητα (συμπεριλαμβανομένων των μαθητών, των γονέων και των οικογενειών) και σε συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη, τις ομάδες επαγγελματιών διάφορων ειδικοτήτων και τις τοπικές υπηρεσίες εκτός σχολείου. Θα πρέπει να βασίζονται σε κοινούς στόχους και σε σαφώς καθορισμένους ρόλους και αρμοδιότητες. Επίσης, θα πρέπει να καθιερωθούν σαφείς δείκτες, με βάση τους παράγοντες κινδύνου και προστασίας, για την παρακολούθηση των βελτιώσεων. Τα μέτρα υποστήριξης για το προσωπικό του σχολείου, συμπεριλαμβανομένων, για παράδειγμα, των δομημένων προγραμμάτων εισαγωγικής εκπαίδευσης και της συνεχούς επαγγελματικής ανάπτυξης, θα πρέπει να ενσωματώνονται πλήρως στα σχέδια ανάπτυξης του σχολείου.
- Μηχανισμοί εξωτερικής παρακολούθησης και αξιολόγησης (διασφάλισης ποιότητας): Οι μηχανισμοί διασφάλισης ποιότητας, οι οποίοι βασίζονται σε ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια που αντικατοπτρίζουν την πολυμορφία των δραστηριοτήτων για τις οποίες τα σχολεία είναι υπεύθυνα, και τα διαφορετικά σημεία εκκίνησης/πλαίσια εντός των

οποίων λειτουργούν τα σχολεία (π.χ. η προσπάθεια υπολογισμού της «προστιθέμενης αξίας» του σχολείου), μπορούν να διαδραματίσουν συμβουλευτικό και υποστηρικτικό ρόλο στα σχολεία για την εφαρμογή των στρατηγικών αντιμετώπισης της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Ο σκοπός τους είναι να αναδείξουν την επιτυχημένη αλλαγή και τις διαδικασίες ανάπτυξης εντός των σχολείων. Συγκεκριμένα, οι ποιοτικοί δείκτες μπορούν να βοηθήσουν τα σχολεία να μελετήσουν τα μέτρα που ήδη εφαρμόζονται ή τα οποία μπορούν να θεσπιστούν για την αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Οι μηχανισμοί διασφάλισης ποιότητας φαίνεται να είναι πιο αποτελεσματικοί, όταν τόσο η «αθροιστική» λειτουργία τους (που αφορά την απολογισμικότητα, τον έλεγχο και τη συμμόρφωση) όσο και η «διαμορφωτική» λειτουργία τους (που αφορά τη βελτίωση και την ανάπτυξη) αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλοενισχύονται¹².

- Δικτύωση μεταξύ σχολείων: Η συνεργασία και η δικτύωση μεταξύ σχολείων διαφορετικών τύπων και βαθμίδων, που βρίσκονται στην ίδια γεωγραφική περιοχή μπορεί να διευκολύνουν την ανταλλαγή πρακτικών και να καταστήσουν την κρίσιμη διαδικασία μετάβασης, από την προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα στο δημοτικό σχολείο και από την πρωτοβάθμια στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ευκολότερη για τους μαθητές και τις οικογένειές τους. Οι τοπικές αρχές μπορεί να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση αυτής της συνεργασίας. Η δικτύωση και οι πολυεπαγγελματικές κοινότητες μάθησης σε περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο θα πρέπει, επίσης, να ενθαρρύνονται με στόχο την προώθηση της αμοιβαίας μάθησης και της ανταλλαγής πρακτικών.

2. Υποστήριξη μαθητών

Είναι απαραίτητο να υπάρχει ένα ενθαρρυντικό και ευνοϊκό κλίμα μάθησης, που θέτει υψηλές προσδοκίες για όλους τους μαθητές. Το σχολείο θα πρέπει να παρέχει σε όλους τους μαθητές ένα περιβάλλον που θα ανταποκρίνεται στη διαφορετικότητά τους, θα μεγιστοποιεί τις μαθησιακές τους δυνατότητες και θα συμβαδίζει με τις μαθησιακές ανάγκες τους. Στο πλαίσιο της διατύπωσης της πολιτικής/αποστολής του σχολείου, θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην πρόληψη της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Ανεξάρτητα από τις μαθησιακές δυσκολίες και τις πρώιμες ενδείξεις αποδέσμευσης που εντοπίζονται, τα σχολεία θα πρέπει να αντιδρούν γρήγορα. Η στοχευμένη παρέμβαση, ως μέρος ενός πλαισίου συστημικής υποστήριξης για την παροχή βοήθειας στους μαθητές που κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν το σχολείο, είναι απαραίτητη.

- Ελκυστικά και ενθαρρυντικά αναλυτικά προγράμματα και αποτελεσματικές προσεγγίσεις διδασκαλίας: Ενώ θέτουν υψηλές προσδοκίες για όλους τους μαθητές, τα αναλυτικά προγράμματα θα πρέπει να παρέχουν τη δυνατότητα για εξατομικευμένες μορφές διδασκαλίας και μάθησης, καθώς και για διαφορετικούς τρόπους αξιολόγησης. Θα πρέπει να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη διαμορφωτική αξιολόγηση, έτσι ώστε να διευκολύνεται η απόκτηση των γνώσεων και η ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων κάθε παιδιού στο μέγιστο δυνατό βαθμό, διαφυλάσσοντας παράλληλα την ποιότητα του περιεχομένου του αναλυτικού προγράμματος. Θα πρέπει να συνδέονται με την πραγματική ζωή και τη

¹² European Commission (2015), Comparative study on quality assurances in EU school education systems (Συγκριτική μελέτη των διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας στα σχολικά εκπαιδευτικά συστήματα της ΕΕ) (<http://bookshop.europa.eu/en/comparative-study-on-quality-assurance-in-eu-school-education-systems-pbNC0415279/>)

διαφορετικότητα εντός της κοινωνίας και να διασφαλίζουν τη συνέχεια με τις επόμενες βαθμίδες εκπαίδευσης και κατάρτισης ή με τις εναλλακτικές κατευθύνσεις κατάρτισης. Θα πρέπει να παρέχουν τη δυνατότητα για προσεγγίσεις διδασκαλίας πιο μαθητοκεντρικές και για πιο συνεργατική διδασκαλία και μάθηση. Επίσης, θα πρέπει να παρέχονται ευκαιρίες για επικύρωση της μη τυπικής και της άτυπης μάθησης.

- Η ευημερία των μαθητών: Καθώς δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη διδασκαλία και τη μάθηση, θα πρέπει να ενισχύεται και η ευημερία των μαθητών. Εκτός από τη δημιουργία ενός ασφαλούς και φιλόξενου περιβάλλοντος, τα σχολεία μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στον εντοπισμό περιπτώσεων εκφοβισμού, θυματοποίησης, βίας ή κακοποίησης που συμβαίνουν εντός και εκτός σχολείου. Η ανάπτυξη στρατηγικών για την πρόληψη του εκφοβισμού είναι απαραίτητη από την άποψη αυτή. Στους εκπαιδευόμενους θα πρέπει να παρέχεται ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, υποστήριξης και συμβουλευτικών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της συναισθηματικής και ψυχολογικής υποστήριξης για την αντιμετώπιση ζητημάτων ψυχικής υγείας (όπως άγχους, κατάθλιψης και μετατραυματικών διαταραχών), εντός του σχολείου και, όπου είναι εφικτό, σε συνεργασία με τοπικούς φορείς και υπηρεσίες.
- Μηχανισμοί πρώιμης ανίχνευσης: Είναι σημαντικό να ανιχνεύονται γρήγορα οι πρώιμες ενδείξεις αποδέσμευσης, όπως η συστηματική απουσία από το σχολείο και η ανάρμοστη συμπεριφορά, και να υπάρχει άμεση αντίδραση. Θα μπορούσαν να καθιερωθούν συστήματα πρώιμης προειδοποίησης, με βάση τις συστάσεις των εθνικών ή των τοπικών αρχών, κατά περίπτωση.
- Πλαίσιο συστημικής υποστήριξης: Ο άμεσος εντοπισμός των μαθησιακών δυσκολιών ή άλλων ζητημάτων θα πρέπει να προκαλεί αντιδράσεις μέσω ενός πλαισίου συστημικής υποστήριξης εντός του σχολείου. Η στοχευμένη παρέμβαση για τους μαθητές που κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν το σχολείο, θα πρέπει να παρέχεται αδιακρίτως. Θα είναι πιο αποτελεσματική, εάν πραγματοποιείται από διεπιστημονικές ομάδες στα σχολεία ή/και καλώντας εξωτερικούς επαγγελματίες στα σχολεία, καθώς και με τη συμμετοχή όλων όσοι αλληλεπιδρούν με τους μαθητές, όπως μέλη της οικογένειας, αδέρφια, εθελοντές κ.τ.λ.. Η ανάπτυξη ενός ατομικού προγράμματος υποστήριξης, το οποίο έχει συμφωνηθεί με τον μαθητή και την οικογένειά του και θέτει σαφείς και εφικτούς στόχους, μπορεί να είναι πολύ χρήσιμη.
- Ειδική υποστήριξη για τους αλλόγλωσσους μαθητές: Οι μαθητές των οποίων η μητρική γλώσσα δεν είναι η γλώσσα διδασκαλίας, θα πρέπει να λαμβάνουν πρόσθετη και κατάλληλη υποστήριξη ανάλογα με τις ανάγκες τους, κατά προτίμηση εκτός του σχολικού ωραρίου και αποφεύγοντας κάθε είδους διαχωρισμούς ή πρακτικές απομόνωσης. Οι ικανότητες και η επάρκειά τους στη μητρική τους γλώσσα θα πρέπει να αξιολογούνται και να χρησιμοποιούνται ως πόρος για ολόκληρη την τάξη. Οι γονείς μπορεί, επίσης, να επωφεληθούν από τη γλωσσική υποστήριξη - στο θέμα αυτό τα σχολεία θα μπορούσαν να συνεργαστούν π.χ. με ΜΚΟ για την υποστήριξη της γλωσσικής εκπαίδευσης των γονέων που έχουν μεταναστεύσει στη χώρα. Θα πρέπει, ακόμη, να διατίθενται και άλλες μορφές υποστήριξης, ειδικά για τους νεοαφιχθέντες μετανάστες, είτε εντός είτε εκτός του σχολείου, σε συνεργασία με τοπικούς φορείς και υπηρεσίες.
- Η «φωνή» και η συμμετοχή των εκπαιδευομένων στη σχολική ζωή: Οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να αισθάνονται ότι έχουν την ευθύνη της εκπαίδευσής τους και να έχουν τη δυνατότητα να εκφράζουν τις απόψεις τους. Η συμμετοχή στη ζωή

και στη δραστηριότητα του σχολείου αυξάνει το κίνητρο και την αίσθηση ότι ανήκουν κάπου¹³. Θα πρέπει να υπάρχει επαρκής χρόνος για διάλογο στη σχολική τάξη, μέσω μαθητικών συμβουλίων ή συμβουλευτικών συνεδριών, έτσι ώστε οι μαθητές να μπορούν να θέτουν ζητήματα που αφορούν τη μαθησιακή εμπειρία τους. Η διαδραστική διδασκαλία και η διαλογική μάθηση (για παράδειγμα σε μικρές ομάδες) θα μπορούσαν να παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες στους εκπαιδευομένους να μιλούν με μεγαλύτερη άνεση για ζητήματα που επηρεάζουν την εκπαίδευσή τους. Θα μπορούσαν, επίσης, να διεξάγονται συμβουλευτικές συζητήσεις σε εσωτερικό/εξωτερικό επίπεδο, ώστε να αναφέρουν τις απόψεις τους οι μαθητές. Η συμμετοχή σε προγράμματα του σχολείου που εστιάζουν σε συγκεκριμένα ζητήματα (όπως η ευαισθητοποίηση σε περιβαλλοντικά θέματα), συμπεριλαμβανομένης της πλήρους αξιοποίησης των δυνατοτήτων που προσφέρουν τα προγράμματα Erasmus+ και eTwinning, μπορεί να προάγει τη συμμετοχή των μαθητών. Τα σχολεία θα πρέπει, επίσης, να προάγουν την επωφελή συμμετοχή των μαθητών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (π.χ. μέσω της εκπροσώπησης στα σχολικά συμβούλια), αξιολόγησης και βελτίωσης εντός του σχολείου. Ενώ όλοι οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να λαμβάνουν υποστήριξη, έτσι ώστε να συμμετέχουν ενεργά στη σχολική ζωή, είναι σημαντικό να δίνεται προληπτικά έμφαση στην εμπλοκή των περιθωριοποιημένων μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία και να διασφαλίζεται ότι εκφράζονται οι απόψεις τους.

- **Εκπαίδευση και καθοδήγηση σταδιοδρομίας:** Ο ρόλος της εκπαίδευσης και της καθοδήγησης σταδιοδρομίας με στόχο την πρόληψη της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου είναι ευρέως αναγνωρισμένος. Η έρευνα δείχνει ότι οι μαθητές που έχουν ένα σχέδιο σταδιοδρομίας, είναι πιο πιθανόν να παραμείνουν στο σχολείο και να συμμετέχουν στην εκπαίδευση με πιο θετικό τρόπο. Η συστηματική εκπαίδευση και καθοδήγηση σταδιοδρομίας μπορεί, επίσης, να διευκολύνει τις συνήθως κρίσιμες διαδικασίες μετάβασης σε άλλες βαθμίδες και κατευθύνσεις εκπαίδευσης και κατάρτισης ή στην εργασία. Οι αποτελεσματικές δεξιότητες μελέτης και η εκπαίδευση σταδιοδρομίας θα πρέπει να ενσωματώνονται πλήρως στο σχολικό πρόγραμμα από τα πρώτα στάδια της εκπαίδευσης, έτσι ώστε να βοηθούν τους μαθητές να κατανοήσουν τα δυνατά σημεία και τα ταλέντα τους. Η εκπαίδευση σταδιοδρομίας μπορεί να διδάσκεται ως υποχρεωτικό θέμα, ενώ μπορεί να συνιστά χωριστό μάθημα ή να ενσωματώνεται στο αναλυτικό πρόγραμμα ως διαθεματικό μάθημα. Η αποτελεσματική διά βίου καθοδήγηση συνήθως συνδυάζει ευρύ φάσμα σχολικών και εξωσχολικών δραστηριοτήτων, όπως είναι, για παράδειγμα, τα προγράμματα πρακτικής άσκησης, η επιτόπια παρακολούθηση εργασίας (job shadowing), τα παιχνίδια με θέμα τη σταδιοδρομία ή τα προπαρασκευαστικά σεμινάρια σε άλλες μορφές εκπαίδευσης. Παρόλο που οι εκπαιδευτικοί κατέχουν σημαντικό ρόλο στην ενδυνάμωση των μαθητών σε ό,τι αφορά την απόκτηση των δεξιοτήτων που θα τους βοηθήσουν να ακολουθήσουν τα ενδιαφέροντά τους, να αναπτύξουν τις ικανότητές τους και να υλοποιήσουν τις φιλοδοξίες σταδιοδρομίας τους, η αποτελεσματική εκπαίδευση σταδιοδρομίας πρέπει, επίσης, να κινητοποιεί ευρύ φάσμα ενδιαφερόμενων μερών (π.χ. σχολικούς συμβούλους, γονείς και εργοδότες).
- **Εξωσχολικές δραστηριότητες:** Οι εξωσχολικές δραστηριότητες και οι ευκαιρίες εκπαίδευσης εκτός σχολείου, όπως ο αθλητισμός, οι τέχνες, ο πολιτισμός και άλλες δραστηριότητες, οι οποίες είναι συμβατές με τους εκπαιδευτικούς στόχους,

¹³ Η συμμετοχή των παιδιών αποτελεί αναγνωρισμένο δικαίωμα δυνάμει του Άρθρου 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (OJ C 364, 18.12.2000, το πλήρες κείμενο είναι διαθέσιμο στη διεύθυνση http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf), καθώς και δυνάμει του άρθρου 12 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού, που υπογράφηκε το 1989.

ενδέχεται να παρέχουν πρόσθετες ευκαιρίες στους νέους να διαπρέψουν και μπορεί να αυξήσουν τα κίνητρα και την αίσθησή τους ότι ανήκουν στη σχολική κοινότητα. Αυτές οι δραστηριότητες θα πρέπει να σχεδιάζονται από κοινού, για να συμπληρώνουν την εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος και να μεγιστοποιούν τη συμμετοχή των μαθητών και την κοινωνική ένταξη. Θα μπορούσαν να λαμβάνονται υπόψη στη συνολική αξιολόγηση των μαθητών. Οι εν λόγω δραστηριότητες θα μπορούσαν να αναπτύσσονται σε συνεργασία με τους γονείς, τα πολιτιστικά ιδρύματα, τους αθλητικούς συλλόγους και τις οργανώσεις νέων, τις τοπικές υπηρεσίες και τις ΜΚΟ, καθώς και με τη συμμετοχή εθελοντών από την κοινότητα.

3. Εκπαιδευτικοί

Οι εκπαιδευτικοί αποτελούν τον βασικό παράγοντα μάθησης για τα παιδιά και τους νέους στο σχολείο και έναν από τους κυριότερους συντελεστές της εκπαιδευτικής επιτυχίας. Η έρευνα δείχνει ότι η υποστηρικτική σχέση ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τον μαθητή είναι ο πιο αξιόπιστος δείκτης της εκπαιδευτικής εμπλοκής και της επίδοσης στο σχολείο. Είναι απαραίτητο οι εκπαιδευτικοί να κατανοούν ότι αποτελούν καθοριστικά πρόσωπα για τον μαθητή ως φορείς γνώσεων, που μπορούν να επηρεάσουν πραγματικά την εκπαιδευτική πορεία τους. Είναι εξίσου σημαντικό να αντιλαμβάνονται ότι το να βοηθούν όλους τους μαθητές να αξιοποιούν στο μέγιστο δυνατό βαθμό τις δυνατότητές τους αποτελεί ευθύνη που μοιράζονται όλοι οι εκπαιδευτικοί και η σχολική κοινότητα στο σύνολό της. Εξαιτίας των αναδυόμενων προκλήσεων, ο ρόλος του εκπαιδευτικού διευρύνεται και γίνεται ολοένα πιο απαιτητικός. Παρόλο που αναγνωρίζεται η σημασία της επαγγελματικής κρίσης των εκπαιδευτικών, απαιτούνται νέες δεξιότητες και ικανότητες, που πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στην αρχική εκπαίδευση εκπαιδευτικών (ΑΕΕ) και στη συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη (ΣΕΑ).

- Κατανόηση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου: Η επικέντρωση στην κατανόηση των μηχανισμών που οδηγούν στην εγκατάλειψη του σχολείου και της εκπαιδευτικής μειονεξίας, συμπεριλαμβανομένων των πιθανών παραγόντων κινδύνου και προστασίας, θα πρέπει να αποτελέσει βασικό στοιχείο των προγραμμάτων ΑΕΕ και ΣΕΑ. Είναι σημαντικό όλοι οι εκπαιδευτικοί να κατανοήσουν τον βασικό ρόλο τους στην υποστήριξη της συνέχειας στην ανάπτυξη και στη μάθηση των παιδιών: οι εκπαιδευτικοί βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση, ώστε να ανιχνεύουν την αποξένωση από το σχολείο και την ύπαρξη μαθησιακών δυσκολιών από πολύ πρώιμο στάδιο και, ως εκ τούτου, να συμβάλλουν στη λήψη άμεσων μέτρων για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Πρέπει να αντιλαμβάνονται ότι οι προσδοκίες, η συμπεριφορά και η γλώσσα τους μπορεί να έχουν σημαντικό αντίκτυπο και επιρροή στους μαθητές και στις οικογένειές τους. Πρέπει να αναγνωρίζουν τον ρόλο των γονέων και της οικογένειας στη διαδικασία μάθησης και να είναι έτοιμοι να αξιοποιήσουν τα οφέλη της συμμετοχής των γονέων.
- Ικανότητες των εκπαιδευτικών: Τα μέτρα και οι δομές υποστήριξης (θεωρητικά διατίθενται σε τοπικό επίπεδο) θα πρέπει να εφαρμόζονται για τη διευκόλυνση της διά βίου ανάπτυξης της σταδιοδρομίας των εκπαιδευτικών. Η αρχική κατάρτιση εκπαιδευτικών και η συνεχής επαγγελματική ανάπτυξη με έμφαση στην πρόληψη της εγκατάλειψης του σχολείου θα πρέπει να βοηθούν τους εκπαιδευτικούς να εφαρμόζουν τη διαφοροποίηση και την ενεργό μάθηση. Θα πρέπει να τους προετοιμάζουν για την αποτελεσματική χρήση της διδασκαλίας με προσανατολισμό στις ικανότητες και τη διαμορφωτική αξιολόγηση, και να εφαρμόζουν περισσότερο τη διδασκαλία και τη μάθηση με εργασίες/project και συνεργατικότητα. Θα πρέπει

να ενισχύουν την εξειδίκευση στις σχέσεις και στην επικοινωνία (συμπεριλαμβανομένων των τεχνικών/μεθόδων επικοινωνίας με τους γονείς και τους εξωτερικούς συνεργάτες) και να παρέχουν στους εκπαιδευτικούς στρατηγικές διαχείρισης της τάξης και της ανομοιογένειάς της, καθώς και τεχνικές για την ανάπτυξη σχέσεων, την επίλυση διαφορών και την πρόληψη του εκφοβισμού.

- Οικοδομώντας την ηγετική ικανότητα των εκπαιδευτικών: Ο ηγετικός ρόλος των εκπαιδευτικών μπορεί να χαρακτηριστεί από μία συνεργατική προσπάθεια, κατά την οποία οι εκπαιδευτικοί αναπτύσσουν εξειδικευμένες γνώσεις και προάγουν την επαγγελματική ανάπτυξη, με στόχο τη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να ενθαρρύνονται και να υποστηρίζονται, προκειμένου να είναι ηγέτες μέσα και έξω από την τάξη. Οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν σε διαδικασίες συνεργατικής ηγεσίας, συμβάλλουν στην αποτελεσματικότητα του σχολείου, στην ποιότητα της διδασκαλίας και στη βελτίωση της απόδοσης των μαθητών.
- Εργασιακή εμπειρία: Στο πλαίσιο της ΑΕΕ, είναι σημαντικό όλοι οι εκπαιδευτικοί να έχουν απτές ευκαιρίες να ενισχύουν την αντίληψή τους για τη φύση, τις αιτίες και την έκταση του φαινομένου της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και της εκπαιδευτικής μειονεξίας, καθώς και τις συνέπειές τους στη μάθηση και τις απαιτήσεις που προκύπτουν για τους ίδιους ως εκπαιδευτικούς. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να έρχονται σε επαφή με την καθημερινή πραγματικότητα της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, π.χ. μέσω της συμμετοχής σε θέσεις εργασίας σε σχολεία με υψηλά ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου ή υψηλά επίπεδα κοινωνικο-οικονομικού αποκλεισμού ή σε επιβλεπόμενες δραστηριότητες με ευάλωτες οικογένειες. Αυτό θα μπορούσε να παρέχει στους εκπαιδευτικούς την ευκαιρία να αναλογιστούν τον ρόλο τους ως εκπαιδευτικών και πώς να διαχειρίζονται τις εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών που διατρέχουν κίνδυνο εγκατάλειψης του σχολείου.

Αλληλοδιδασκαλία: Η ενδοσχολική κατάρτιση για την ανάπτυξη και την προαγωγή της αλληλοδιδασκαλίας (μεταξύ των εκπαιδευτικών, αλλά και μεταξύ των μαθητών) και της αλληλοπαρατήρησης είναι σημαντικές. Επίσης, θα μπορούσε να ενθαρρύνεται η εποπτεία μεταξύ ομοτέχνων

- , τόσο εντός του σχολείου όσο και σε συνεργασία με άλλα σχολεία. Τα σχολεία διαφορετικών τύπων και βαθμίδων θα πρέπει να χρησιμεύουν ως πηγές πληροφόρησης το ένα για το άλλο μέσω των σχολικών δικτύων, όπου τα σχολεία μπορούν να συνεργάζονται και να μαθαίνουν το ένα από το άλλο. Τα εργαλεία Τεχνολογίας και Πληροφορικής (ΤΠ) και οι συνεργατικές πλατφόρμες, όπως το eTwinning, μπορούν να είναι πολύ αποτελεσματικά για την υποστήριξη αυτών των μορφών συνεργασίας.
- Αποδοχή της διαφορετικότητας: Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα σχολεία ασχολούνται ενεργά με την αποδοχή της διαφορετικότητας τόσο σε επίπεδο προσωπικού, όσο και σε επίπεδο μαθητών, υπάρχουν αποδείξεις συνεχούς βελτίωσης του σχολείου. Οι γνώσεις, οι ικανότητες και οι δεξιότητες των εκπαιδευτικών ως προς την κατανόηση όλων των μορφών διαφορετικότητας, της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, της πολυγλωσσίας και της διδασκαλίας σε μαθητές με άλλη μητρική γλώσσα, θα πρέπει να ενσωματώνονται στην ΑΕΕ και να ενισχύονται μέσω της ΣΕΑ. Η διδασκαλία ως επάγγελμα θα πρέπει να προωθείται περαιτέρω, προκειμένου να προσελκύει μεγάλο αριθμό υποψηφίων που αντιπροσωπεύουν την κοινωνία στο σύνολό της, και να προσλαμβάνονται οι καλύτεροι, διατηρώντας παράλληλα ισχυρή συνοχή με τις θεμελιώδεις αξίες και τους στόχους του σχολείου, τους οποίους η κοινωνία και τα ενδιαφερόμενα μέρη ευρύτερα από κοινού εγκρίνουν.

- Πρόσθετη υποστήριξη σε εκπαιδευτικούς: Θα πρέπει να εξετάζεται η παροχή επαρκούς αναγνώρισης και υποστήριξης στους εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε σχολεία με υψηλά ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου ή με υψηλά επίπεδα κοινωνικο-οικονομικού αποκλεισμού, π.χ. με τη μορφή κινήτρων για ΣΕΑ, εκπαιδευτικών αδειών για επαγγελματική ανάπτυξη, πρόσθετων διδακτικών ή μη πόρων κ.τ.λ.. Θα πρέπει να υπάρχει μέριμνα και για τη συναισθηματική ευημερία του προσωπικού.

4. Γονείς και οικογένειες

Η συμμετοχή των γονέων αποτελεί βασικό παράγοντα για την επιτυχία της εκπαίδευσης: το ενθαρρυντικό περιβάλλον στο σπίτι και η δέσμευση των γονέων είναι καθοριστικής σημασίας για τη μαθησιακή, γνωστική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Ωστόσο, η σχέση ανάμεσα στα σχολεία, στους γονείς και στις οικογένειες μπορεί να παρουσιάζει προκλήσεις. Από τη μία πλευρά, αυτό μπορεί να οφείλεται στις προηγούμενες εκπαιδευτικές εμπειρίες των γονέων, στο μορφωτικό, πολιτισμικό και κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο, στους διαφορετικούς τρόπους ανατροφής των παιδιών και στην αίσθηση αποστασιοποίησης από την «κουλτούρα» και τη «γλώσσα» του σχολείου. Από την άλλη, αυτό μπορεί να συνδέεται με την αντίληψη των εκπαιδευτικών ότι οι γονείς επιδεικνύουν παθητική, οπορτουניστική ή ενοχλητική συμπεριφορά και με την έλλειψη χρόνου και εμπειρίας ως προς την αποτελεσματική προσέγγιση και επαφή με τους γονείς.

- Η εκπαίδευση ως κοινή ευθύνη: Οι γονείς και οι οικογένειες έχουν την πιο άμεση και διαρκή επίδραση στη μάθηση και στην ανάπτυξη των παιδιών. Όλοι οι γονείς και οι οικογένειες πρέπει να αναγνωρίζονται και να υποστηρίζονται επαρκώς ως «συνεκπαιδευτές» στη μάθηση των παιδιών τους, ξεκινώντας από μικρή ηλικία. Τα σχολεία και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη εντός και εκτός του χώρου της εκπαίδευσης μπορούν να αναπτύσσουν μέτρα, τα οποία υποστηρίζουν τις οικογένειες στο να δημιουργήσουν στο σπίτι ένα περιβάλλον που ενθαρρύνει τη μάθηση και παρέχει πληροφορίες και ιδέες σχετικά με το πώς να βοηθούν τα παιδιά με τη μελέτη στο σπίτι και με άλλες δραστηριότητες που αφορούν το σχολικό πρόγραμμα.
- Εμπιστοσύνη και συνεργασία: Οι αποτελεσματικές συνεργασίες οικογένειας και σχολείου πρέπει να βασίζονται στον αμοιβαίο σεβασμό και στην αναγνώριση της αξίας και της ειδημοσύνης της κάθε πλευράς. Η κουλτούρα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κατανόησης ανάμεσα στα σχολεία και τις οικογένειες είναι ουσιαστικής σημασίας. Πρέπει να προωθείται η φιλοσοφία του σχολείου στο οποίο οι γονείς από κάθε κοινωνικό και μορφωτικό υπόβαθρο νιώθουν ευπρόσδεκτοι και θεωρούνται «πόροι» για το σχολείο. Για παράδειγμα, αυτό μπορεί να επιτευχθεί με το να παρέχεται συγκεκριμένος χρόνος και χώρος στους γονείς, για να συναντιούνται και να αλληλοϋποστηρίζονται, να καλούνται οι γονείς να μοιράζονται τις δεξιότητες και τις εξειδικευμένες γνώσεις τους ως εθελοντές σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες μέσα στην αίθουσα (π.χ. να διαβάζουν στην τάξη, να προσφέρουν πρόσθετη υποστήριξη σε άτομα, να καθοδηγούν μικρές ομάδες) ή σε άλλες δραστηριότητες εντός του σχολείου (τόσο σχολικές, όσο και εξωσχολικές). Όπου είναι απαραίτητο, μπορούν να συμμετέχουν και άλλες υπηρεσίες, ΜΚΟ και επαγγελματίες (διαπολιτισμικοί διαμεσολαβητές, μέντορες, κοινωνικοί λειτουργοί κ.τ.λ.),

προκειμένου να συμβάλλουν στην ανάπτυξη θετικών σχέσεων με τους γονείς, ειδικά με εκείνους που προέρχονται από πιο μειονεκτικά περιβάλλοντα ή/και είχαν αρνητικές εμπειρίες από το σχολείο στο παρελθόν. Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις/τα φεστιβάλ και οι δραστηριότητες προβολής και επικοινωνίας μπορούν να δημιουργήσουν πολιτισμικές «γέφυρες» για επαφή με περιθωριοποιημένους γονείς και γονείς από εθνικές μειονότητες.

- Συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων στο σχολείο και τη σχολική ζωή: Η ευρεία συμμετοχή των γονέων στις αποφάσεις για ζητήματα που σχετίζονται με τη μάθηση, την οργάνωση του σχολείου και τις σχολικές δραστηριότητες, προάγει τη διαφάνεια και την καλύτερη προσαρμογή στις πραγματικές ανάγκες της κοινότητας, ενώ κάνει εντονότερη την αίσθηση της κοινής ευθύνης για την εκπαίδευση. Απαιτείται προληπτική εστίαση στην υποστήριξη της συμμετοχής όλων των γονέων στις δραστηριότητες και στη διαχείριση του σχολείου. Συγκεκριμένα, οι περιθωριοποιημένοι γονείς πρέπει να λαμβάνουν βοήθεια, ώστε να συμμετέχουν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων στο σχολείο. Ο ρόλος των γονέων στην οργάνωση του σχολείου θα πρέπει να διευκρινίζεται με απόλυτη σαφήνεια. Η συμμετοχή των γονέων θα πρέπει να ενσωματώνεται πλήρως στις διαδικασίες σχολικής αξιολόγησης και παρακολούθησης. Η έννοια της «οικογένειας» πρέπει να διευρυνθεί, έτσι ώστε να συμπεριλαμβάνει τα μέλη της ευρύτερης οικογένειας που συμμετέχουν στην εκπαίδευση του παιδιού.
- Πρόσβαση των γονέων σε πληροφορίες: Οι μαθητές και οι γονείς τους, και συγκεκριμένα όσοι προέρχονται από οικογένεια μεταναστών, θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε σαφείς πληροφορίες σχετικά με το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας και τις διαθέσιμες επιλογές που αφορούν το σχολείο. Επίσης, θα πρέπει να τους δίνεται η ευκαιρία να κατανοήσουν τις συνέπειες αυτών των επιλογών στις σπουδές και στις μελλοντικές επιλογές του μαθητή. Τα σχολικά ζητήματα που αφορούν την παροχή καθοδήγησης και συμβουλευτικών υπηρεσιών, την ευημερία των μαθητών και τις υπηρεσίες υποστήριξης, θα πρέπει να εξηγούνται στους μαθητές και στους γονείς τους.
- Βελτίωση της επικοινωνίας: Η βελτίωση και η διάνοιξη διόδων επικοινωνίας ανάμεσα στα σχολεία και στις οικογένειες συμβάλλουν στη δημιουργία εμπιστοσύνης και αμοιβαίας κατανόησης. Οι στρατηγικές επικοινωνίας πρέπει να καλύπτουν τις ανάγκες του γενικού πλαισίου και των γονέων. Για την ανάπτυξη καρποφόρων σχέσεων, μπορούν να χρησιμοποιούνται τόσο επίσημοι (π.χ. βραδιές γονέων), όσο και ανεπίσημοι (π.χ. κοινωνικές εκδηλώσεις) τρόποι επικοινωνίας. Οι ειδικές δραστηριότητες προβολής και επικοινωνίας, για παράδειγμα, μέσω διαπολιτισμικών διαμεσολαβητών, ενδέχεται να είναι απαραίτητες για την προσέγγιση γονέων που δεν γνωρίζουν επαρκώς τη γλώσσα διδασκαλίας. Σε ορισμένα σχολεία, η βελτίωση της επικοινωνίας περιλαμβάνει τεχνολογία, όπως μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου/SMS, διαδραστικά συστήματα τηλεφωνίας, ενημερωτικά δελτία και διαδραστικούς ιστότοπους. Είναι σημαντικό να διασφαλίζεται ότι οι δομές είναι σε θέση να διευκολύνουν και να ενθαρρύνουν τα σχόλια από τους γονείς και ότι αυτό λαμβάνεται υπόψη.
- Παροχή ευκαιριών για εκπαίδευση των γονέων: Οι έρευνες δείχνουν ότι η εκπαίδευση της οικογένειας μπορεί να παρέχει ορισμένα πλεονεκτήματα στους γονείς και στα παιδιά, όπως, μεταξύ άλλων, τη βελτίωση στην ανάγνωση, στη γραφή και στην αριθμητική. Η αναβάθμιση του μορφωτικού επιπέδου των γονέων είναι μία από τις επιτυχημένες ενέργειες για την πρόληψη της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Όταν οι γονείς συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες για τους ίδιους, προωθείται μία σειρά από πολιτισμικές και εκπαιδευτικές αλληλεπιδράσεις στο πλαίσιο της οικογένειας. Οι γονείς επωφελούνται

από την αίσθηση της αυτοαποτελεσματικότητας, την ενδυνάμωση και την αυξημένη συμμετοχή στο σχολείο του παιδιού τους, καθώς και από την τόνωση της αυτοπεποίθησής τους, όταν βοηθούν το παιδί τους στο σπίτι. Αυτό οδηγεί στην αυξημένη συμμετοχή των μαθητών στο σχολείο και στις βελτιωμένες εκπαιδευτικές επιδόσεις. Η λειτουργία των σχολικών εγκαταστάσεων εκτός του σχολικού ωραρίου για την ενισχυτική διδασκαλία της γλώσσας και άλλων μαθημάτων για τους γονείς μπορεί να εμπεριέχει πολλά πλεονεκτήματα, ιδίως για τους γονείς που ενδέχεται να νιώθουν πίεση από το σύστημα του σχολείου τους. Αυτό συμβάλλει στην εξουδετέρωση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα σχολεία στην προσπάθεια να αυξήσουν τη δέσμευση των γονέων. Εντούτοις, όσον αφορά τους γονείς που είχαν πολύ αρνητικές εμπειρίες από το σχολείο στο παρελθόν, η συνεργασία με ΜΚΟ θα μπορούσε να συμβάλλει στη δημιουργία νέων ευκαιριών για την ενθάρρυνση της γονεϊκής εκπαίδευσης σε διαφορετικά πλαίσια.

5. Συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών

Η πολυδιάστατη φύση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου απαιτεί μία πολυδιάστατη αντιμετώπιση, που περιλαμβάνει ευρύ φάσμα ενδιαφερόμενων μερών, επαγγελματιών και υπηρεσιών. Τα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη μπορούν να αναδείξουν ποικίλους και συμπληρωματικούς τρόπους αντίληψης των προβλημάτων και μπορούν να προσφέρουν λύσεις προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών. Η συνεργασία μπορεί να λάβει διαφορετικές μορφές και να συντελείται σε διαφορετικά επίπεδα, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν σε κάθε χώρα, από τις πιο τυποποιημένες δομές έως τις πιο ευέλικτες διαδικασίες δικτύωσης.

Η ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης και συνεργασίας ανάμεσα σε διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη ενδεχομένως απαιτεί χρόνο, καλλιέργεια και τροποποιήσεις. Έχει, όμως, παράλληλα τη δυνατότητα να επιφέρει θετικές αλλαγές. Ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν σε εθνικό πλαίσιο, οι τοπικές αρχές ή οι ίδιοι οι διευθυντές των σχολείων είναι οι πλέον αρμόδιοι να υποστηρίξουν αυτές τις διαδικασίες και ο ρόλος τους είναι σημαντικός στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των σχολείων, στην ανάπτυξη συνεργασιών, στο συντονισμό των υπηρεσιών, στη διευκόλυνση της εφαρμογής των διαδικασιών κ.τ.λ.

- Συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών: Είναι σημαντικό να προσδιορίζονται και να συμμετέχουν στη διαδικασία εξαρχής όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη που σχετίζονται με το θέμα και παίζουν καθοριστικό ρόλο σε τοπικό επίπεδο. Θα πρέπει να εξεταστεί ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερόμενων μερών και επαγγελματιών: κοινωνικοί λειτουργοί, υπηρεσίες και οργανισμοί νεότητας, πάροχοι φροντίδας εκτός δομών, ψυχολόγοι, νοσηλευτές και άλλοι θεραπευτές (λογοθεραπευτές), υπηρεσίες προστασίας του παιδιού, ειδικοί καθοδήγησης, αστυνομία, σωματεία, επιχειρήσεις, διαπολιτισμικοί διαμεσολαβητές, ενώσεις μεταναστών, ΜΚΟ και άλλοι οργανισμοί που λειτουργούν σε επίπεδο κοινότητας, από τους τομείς του αθλητισμού, του πολιτισμού, του περιβάλλοντος, της ενεργού συμμετοχής των πολιτών κ.τ.λ. Η επιλογή των ενδιαφερόμενων μερών πρέπει να είναι κατάλληλη και συναφής με τις συνθήκες και το πλαίσιο σε τοπικό επίπεδο. Η συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους και τις τοπικές επιχειρήσεις είναι πολύ σημαντική, καθώς θα συμβάλλει στην αύξηση του βαθμού συνάφειας μεταξύ του αναλυτικού προγράμματος και της αγοράς εργασίας, καθιστώντας το πιο ελκυστικό για τους νέους. Η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών θα πρέπει να παρέχει δυνατότητα για συνεχή ανατροφοδότηση, προσαρμογή και αλλαγή του τρόπου συμμετοχής ανάλογα με τις ανάγκες. Θα πρέπει, επίσης, να ενθαρρύνεται η αναγνώριση της αξίας και της συμβολής των ενδιαφερόμενων μερών.

- Υποστήριξη και ηγεσία: Θα πρέπει να παρέχεται πολιτική υποστήριξη για την προώθηση και την οργάνωση της συνεργασίας και της δικτύωσης σε τοπικό επίπεδο, καθώς και σαφής και δυναμική ηγεσία για την καθοδήγηση της διαδικασίας. Οι κατευθυντήριες γραμμές από τον αρμόδιο φορέα εκπαιδευτικής πολιτικής ενδέχεται να είναι μία ακόμα επιλογή. Θα πρέπει να υφίστανται μηχανισμοί, ώστε να διασφαλίζεται η αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στο σχολείο, στα ενδιαφερόμενα μέρη του και στις αρμόδιες αρχές, κατά περίπτωση και σύμφωνα με τις συνθήκες που επικρατούν σε εθνικό επίπεδο. Οι ορθές πρακτικές και οι πληροφορίες θα πρέπει να χρησιμοποιούνται από κοινού σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό (αναλόγως) και διεθνές επίπεδο.
- Κοινή στρατηγική: Η κοινή στρατηγική/σχέδιο δράσης που βασίζεται σε σαφείς κοινούς στόχους και στην αμοιβαία κατανόηση των προκλήσεων, μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση της συνεργασίας μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών. Η στρατηγική/το σχέδιο θα πρέπει να εστιάζουν στις ανάγκες του μαθητή και να βασίζονται σε μία προσέγγιση που περικλείει πολλούς φορείς, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τη διαφορετική οπτική και αποστολή κάθε ενδιαφερόμενου μέρους. Είναι σημαντικό οι ρόλοι, οι ευθύνες και οι δομές να προσδιορίζονται με σαφήνεια και να συμφωνούνται εξ αρχής, πιθανώς μέσω συμβατικών διευθετήσεων, σύμφωνα με τις συνθήκες που επικρατούν σε τοπικό επίπεδο. Η δημιουργία ενός κεντρικού σημείου συντονισμού μπορεί να αποτελέσει μία επιλογή που θα συμβάλλει στο να ξεπεραστούν οι αναπόφευκτες προστριβές, αλλά και θα χρησιμεύει ως κόμβος για την παροχή βοήθειας στα ενδιαφερόμενα μέρη και για τον συντονισμό της ροής πληροφοριών, των υπηρεσιών και των συστημάτων, με στόχο την παροχή υποστήριξης σε άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο. Θα πρέπει να θεσπιστούν μηχανισμοί παρακολούθησης και αξιολόγησης, που θα παρέχουν τη δυνατότητα συνεχούς ανατροφοδότησης, προσαρμογής και αλλαγής του τρόπου συμμετοχής ανάλογα με τις ανάγκες. Η καθοδήγηση/οι δείκτες θα πρέπει να αναπτύσσονται, με στόχο τη διευκόλυνση της αυτοαξιολόγησης, όπου είναι απαραίτητο.

Τελικές παρατηρήσεις

Με το παρόν έγγραφο ολοκληρώνεται το έργο της Ομάδας Εργασίας για την Εκπαιδευτική Πολιτική για τα Σχολεία με θέμα την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου. Περιλαμβάνει μηνύματα εκπαιδευτικής πολιτικής για ένα ενοποιημένο εννοιολογικό και αντικειμενικό πλαίσιο δράσης για την αντιμετώπιση του ζητήματος της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Εισηγείται ένα πρότυπο συνεχούς δράσης, που θα επέτρεπε στην Ευρωπαϊκή Ένωση να επιτύχει τον πρωταρχικό στόχο της για μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου σε ποσοστό μικρότερο του 10% έως το 2020. Επιπλέον, παρέχει κατευθυντήριες οδηγίες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν τα κράτη μέλη να αναπτύξουν συνεργατικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου.

Αυτά τα μηνύματα πολιτικής προσφέρουν καθοδήγηση σχετικά με το πώς τα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη μπορούν να ενδυναμωθούν και να λάβουν υποστήριξη, προκειμένου να συμμετέχουν σε μία «ολιστική προσέγγιση του σχολείου» για την αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Αυτό γίνεται με την πεποίθηση ότι οι συνεργατικές προσεγγίσεις θα επηρεάσουν κατ' επέκταση και άλλες πτυχές της ζωής των πολιτών και των κοινοτήτων σε όλη την Ευρώπη. Τέλος, το παρόν έγγραφο καθορίζει το υπόβαθρο της πολιτικής για το διαδικτυακό εργαλείο «European Toolkit for Schools» («Ευρωπαϊκή Εργαλειοθήκη για τα Σχολεία»), το οποίο θα συνεχίσει να

συγκεντρώνει ορθές πρακτικές από τις χώρες της Ευρώπης. Η συνεργασία σε επίπεδο εκπαιδευτικής πολιτικής για τα σχολεία θα συνεχιστεί σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση και θα προσφέρει περαιτέρω ευκαιρίες για μάθηση μεταξύ ομοτέχνων και ανταλλαγή πρακτικών.

